

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

УДК 343.359.3:343.236

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2026.2.27>

МОМЕНТ ЗАКІНЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНОЇ КОНТРАБАНДИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Шакун Василь Іванович,

orcid.org/0000-0002-1757-8453

головний науковий співробітник

відділу публічно-правових досліджень

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України,

доктор юридичних наук, професор,

дійсний член (академік) НАПрН України,

заслужений діяч науки і техніки України

Кузнецов Віталій Володимирович,

orcid.org/0000-0003-1727-4019

доктор юридичних наук, професор,

головний науковий співробітник

відділу науково-правових експертиз

Інституту правотворчості

та науково-правових експертиз

Національної академії наук України

У статті досліджено критерії визначення моменту закінчення контрабанди (статті 201–201-4, 305 КК України) через аналіз бланкетної ознаки об'єктивної сторони – «переміщення через митний кордон України». Актуальність проблеми зумовлена неоднорідністю судової практики щодо кваліфікації ситуацій, коли предмети виявляються у пункті пропуску або під час митного контролю. Мета статті – сформулювати науково обґрунтований критерій визначення закінчення контрабанди й алгоритм розмежування закінченого складу та замаху на кримінальне правопорушення залежно від напрямку переміщення відповідних предметів. Методологічну основу дослідження становлять догматичний аналіз кримінально-правових і митних норм, узагальнення судової практики, а також порівняльно-правовий аналіз законодавства та судової практики окремих держав Європейського Союзу. Встановлено, що у судовій практиці держав Європейського Союзу контрабанду, зокрема наркотичних засобів, визнають закінченим кримінальним правопорушенням при фактичному ввезенні (імпорті) чи вивезенні (експорті) через митний кордон. Наприклад, у Німеччині, Франції та Іспанії імпорт наркотиків визнається закінченим лише після незаконного перетину кордону, у Польщі – при фактичному ввезенні з порушенням законодавства. У статті встановлено, що в європейській судовій практиці загалом закладено правило: завершення контрабанди пов'язане з реальним переміщенням предметів через кордон, а дії спрямовані на переміщення кваліфікуються як замах на контрабанду. Обґрунтовано висновок, що за чинною редакцією ст. 305 КК України контрабанда є закінченою з моменту фактичного незаконного перетину митного кордону, тоді як виявлення предметів до такого перетину утворює закінчений замах. У дослідженні обґрунтовано, що «процедурний» підхід (прив'язка до завершення митного контролю чи оформлення) має доктринальну цінність, однак без нормативного удосконалення кримінального законодавства створює ризики порушення принципу правової визначеності.

Ключові слова: замах, кваліфікація кримінального правопорушення, контрабанда, кримінальне законодавство, митний контроль, митний кордон, момент закінчення кримінального правопорушення, наркотичні засоби, стадії вчинення кримінального правопорушення.

Shakun Vasyi, Kuznetsov Vitalii. The moment of completion of criminally punishable smuggling: issues of legal qualification

The article examines the criteria for determining the moment of completion of smuggling (Articles 201–201-4 and 305 of the Criminal Code of Ukraine) through an analysis of the blanket feature of the objective side – ‘movement across the customs border of Ukraine’. The relevance of the problem stems from inconsistency in case law regarding the legal qualification of cases in which items are detected at a border crossing point or during customs control. The purpose of the article is to formulate a scientifically sound criterion for determining when smuggling is completed and an algorithm for distinguishing between completed and attempted criminal offences depending on the direction of movement of the relevant items. The methodological basis of the study consists of a dogmatic analysis of criminal law and customs regulations, a generalisation of judicial practice, and a comparative legal analysis of the legislation and judicial practice of individual EU countries. It has been established that in the judicial practice of the European Union countries, smuggling, in particular of narcotic drugs, is recognised as a completed criminal offence upon actual importation or exportation across the customs border. For example, in Germany, France and Spain, the import of drugs is recognised as completed only after an unlawful crossing of the border, and in Poland – upon actual importation in violation of the law.

The article establishes that European judicial practice generally follows the rule that smuggling is complete when items are actually moved across the border, and actions aimed at moving items are classified as attempted smuggling. The conclusion is justified that, according to the current version of Article 305 of the Criminal Code of Ukraine, smuggling is completed from the moment of actual illegal crossing of the customs border, while the detection of items before such crossing constitutes an attempt. The study substantiates that the ‘procedural’ approach (linking to the completion of customs control or clearance) has doctrinal value; however, without legislative refinement of criminal law it creates risks of violating the principle of legal certainty.

Key words: attempt, legal qualification of a criminal offence, smuggling, criminal legislation, customs control, customs border, moment of completion of a criminal offence, narcotic drugs, stages of committing a criminal offence.

Постановка проблеми. Як відомо, стаття 305 КК України встановлює кримінальну відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, визначаючи її як «переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю» [12]. Подібне формулювання міститься і в статтях 201–201-4 КК України (контрабанда інших предметів), а також у нормах митного законодавства та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Законодавець акцентує увагу на тому, що обов’язковою ознакою контрабанди є факт перетину митного кордону України; місце закінчення правопорушення отожднюється з митним кордоном (який збігається з державним кордоном, за винятком спеціальних зон) [14]. Як відомо, Митний кодекс України (далі – МКУ) визначає базові правові категорії митної території, митного кордону, митного контролю, зони митного контролю, а також регламентує

процедури контролю й оформлення [14]. Для об’єктивного кримінально-правового дослідження принципово важливо використати поняття «митний кордон» як правову межу митної території (згідно зі статтею 10 МКУ межі митної території України є митним кордоном України; митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України; межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України) та митний контроль чи оформлення (пункти 23, 24 ч. 1 ст. 4 МКУ) як адміністративні процедури, що супроводжують переміщення, але не замінюють факту перетину кордону [14]. Отже, якщо розглядати сам процес переміщення відповідних предметів в пунктах пропуску, то можемо визначити його дві складові: поєднання фізичного руху (перетину кордону) та дотримання митного режиму (контроль та оформлення). Це й породжує спірні

тлумачення моменту закінчення контрабанди, якщо предмети виявлені «всередині» пункту пропуску.

Це питання набуло актуальності через розгляд Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду проваджень за обвинуваченням у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 201, 305 КК, в яких неоднозначно визначається момент закінчення кримінально-караної контрабанди [13]. Так, ухвалою колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) від 3 листопада 2025 року на підставі ч. 2 ст. 434-1 КПК України матеріали провадження щодо засудженої особи було передано на розгляд об'єднаної палати ККС ВС [13]. Відповідь на це питання залежить від дослідження не тільки кримінально-правових, митних норм, але й доктрини права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям статті послугували праці вчених, які досліджували особливості кримінально-правової протидії контрабанді, як-от: П. П. Андрушка, О. І. Бойка, В. В. Голіни, Б. М. Головіна, О. О. Дудорова, М. Й. Коржанського, П. С. Матишевського, П. П. Михайленка, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, А. А. Музики, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна та ін. Прискіпливого дослідження заслуговують дисертації О. М. Омельчука (2002 р.), О. В. Процюка (2006 р.), В. В. Сіленка (2009 р.), О. О. Кравченко (2010 р.), С. О. Сороки (2010 р.), В. О. Допілки (2011 р.), О. О. Козярук (2022 р.), В. В. Нетяги (2023 р.) та ін. Здобутки цих та інших науковців містять низку системних положень і висновків, які безпосередньо чи опосередковано стосуються реалізації кримінальної відповідальності за контрабанду. Однак можемо констатувати, що сучасна проблема визначення моменту закінчення контрабанди досі остаточно не вирішена.

Тому **метою** нашого дослідження є формулювання науково обґрунтованого критерію визначення закінчення контрабанди та алгоритмів розмежування закінченого складу та замаху на кримінальне правопорушення залежно від напрямку переміщення відповідних предметів.

Виклад основного матеріалу.

Як відомо, кримінальні правопорушення, що передбачені статтями 201–201-4, 305 КК України мають формальні склади: достатньо фактичного перетину митного кордону з незадекларованим або прихованим вантажем. Пленум Верховного Суду України (далі – ПВСУ) ще у 2005 році з цього питання однозначно роз'яснив: «цей злочин вважається закінченим з моменту незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України. Замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлено до переміщення через митний кордон України (під час огляду чи переогляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистого огляду тощо)» [23].

У науковій літературі різні автори підкреслюють, що ключова ознака контрабанди – реальне переміщення через кордон (для експорту – виїзд за кордон, для імпорту – ввезення на територію). С. О. Сорока зазначає, що «більшість науковців» і автори науково-практичних коментарів підтримують критерій фактичного незаконного переміщення предметів через митний кордон як момент закінчення контрабанди; водночас щодо «вивезення» з України в літературі наявні різні підходи – від перетину кордону до виявлення предметів при митному контролі [25, с. 114]. Аналогічну позицію підтримує В. М. Шевчук, який зазначає, що контрабанда у кримінальному праві «вважається закінченою з моменту фактичного переміщення предмета посягання через митний кордон» [27, с. 176]. При цьому імпорт контрабанди (ввезення) вважається завершеним у момент перетину кордону України; експорт (вивезення) – у момент подання митної декларації або іншої безпосередньо спрямованої на доведення злочину дії [27, с. 175–176]. Дещо іншу позицію висловлює Д. В. Бабіков, який наголошує на тому, що чинна редакція ст. 201 КК України (яка є загальною щодо спеціальної ст. 305 КК України) «прив'язує» момент закінчення злочину (під час вивезення контрабанди з України) до факту виїзду з України, що призводить до того, що злочин формально вважається доведеним лише після переміщення предметів у зону іноземного

митного контролю [7, с. 110]. На цій підставі науковець наполягає на диференціації підходу щодо визначення моменту закінчення кримінального правопорушення: необхідно враховувати такий факт: чи йдеться про ввезення до України чи про вивезення з неї [7, с. 111]. Таким чином, у науковій доктрині існує позиція щодо важливості моменту фактичного перетину кордону (для імпорту) і на те, що навіть при експорті ключову роль може відігравати момент подачі митної декларації.

Для нашого дослідження важливо встановити й позиції судової практики з цієї проблематики. Так, Верховний Суд у своїх рішеннях застосував також два підходи щодо визначення моменту закінчення контрабанди.

Наприклад, у постанові від 9 квітня 2019 р. (справа № 755/23519/14-к) суд повністю підтримав п. 8 постанови ПВСУ № 8 від 3 червня 2005 р. та за фактом виявлення речовини «МДМА» під час митного огляду поштового відправлення, яке надійшло в Україну, кваліфікував дії засудженого як «замах на переміщення речовини через кордон» [18].

Однак існує й інша позиція у судовій практиці. В ухвалених постановою колегій суддів Другої судової палати ККС ВС від 9 квітня 2020 р. (справа № 727/6578/17) [16] та від 25 березня 2021 р. (справа № 344/11557/16-к) [21], про те, що незаконне переміщення наркотичних засобів на територію України (тобто **ввіз на її територію**), які виявлено на її митній території під час митного контролю утворює закінчений склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 305 КК України. На думку суду, це зумовлено тим, що особа фактично перебуває на митній території України і, отже, раніше вона вже перетнула митний кордон України. Зазначений підхід поділяє стала судова практика ККС ВС, про це свідчать ряд інших постанов, у яких висловлені збіжні правозастосовні позиції (до прикладу, постанови Верховного Суду у справах № 732/415/19 [22], № 359/1982/15 [19], № 448/313/19 [20] та ін.

Але з іншого боку, на думку ККС ВС, «якщо предмети контрабанди виявлено під час огляду чи переогляду речей або

ж особистого огляду, у тому числі повторного, **при виїзді за межі України** (вивезенні товарів, пересиланні поштових відправлень), вчинене кваліфікується за статтями 15 і 305 КК України як замах на контрабанду» [21]. На думку О. О. Дудорова та Р. О. Мовчана, таке «прив'язування» моменту закінчення контрабанди до фактичного перетину кордону в разі вивезення відповідних предметів за межі України призводить до того, що факт закінчення контрабанди, як правило, встановлюється лише тоді, коли предмети вже потрапили на територію іншої держави, що, як наслідок, призводить до призначення винній особі не завжди виправданого (з урахуванням суспільної небезпеки контрабанди) більш м'якого покарання на підставі ст. 68 КК України [9, с. 178].

Також слід зазначити, що дисертаційні роботи з вказаної проблематики демонструють сталий науковий консенсус щодо характеристики конструкції складів контрабанди (статті 201, 305 КК України). Ці наукові дослідження мають істотне значення для тлумачення контрабанди, оскільки розкривають зміст бланкетної ознаки «переміщення» через взаємозв'язок із митними процедурами та митним кордоном [8, с. 60; 11, с. 91–92; 15, с. 111–112]. Однак констатуємо відсутність єдиних доктринальних підходів до конкретизації моменту закінчення кримінального правопорушення залежно від напряду переміщення (ввезення чи вивезення) та процесуального моменту припинення діяння митними органами.

Спочатку розглянемо окремі дисертаційні дослідження, в яких момент закінчення контрабанди визначається моментом перетину митного кордону, а виявлення відповідних предметів до такого факту кваліфікується як замах на контрабанду.

Так О. В. Процюк, розглядаючи склади контрабанди як злочини з формальним складом, зазначає, що у загальному випадку закінчення контрабанди пов'язується з фактичним незаконним переміщенням через митний кордон [24, с. 139]. Водночас у дисертації запропоновано деталізований підхід до моменту закінчення залежно від

юридичного розуміння митного кордону та напрямку переміщення: при вивезенні з митної території України – закінчений склад автор пов'язує з поданням та оформленням митної декларації і дозволом митних служб на подальше перетинання кордону [24, с. 216]. Також для специфічних схем (перерваний транзит) момент закінчення пропонується пов'язувати з поданням митному органу документів із завідомо неправдивими даними, які і є підставою переміщення [24, с. 199].

У дисертації В. В. Нетяги особливий наголос зроблено на проблемі нормативної невизначеності терміна «переміщення» у митному законодавстві та на наслідках цього для визначення моменту закінчення контрабанди [15, с. 111]. Автор відтворює основні наукові позиції щодо визначення перетину кордону як критерія припинення вказаного діяння при виявленні під час митного огляду [15, с. 111]. Додатково аргументовано, що момент закінчення при ввезенні та вивезенні може відрізнитися, з огляду на територіальну компетенцію митних органів та специфіку «митного кордону» (включаючи спеціальні митні зони) [15, с. 112].

У дисертації О. М. Омельчука систематизовано дві протилежні доктринальні позиції: а) визнання контрабанди закінченою також у випадках, коли спробу переміщення припинено під час митного огляду; б) визнання контрабанди закінченою лише після перетину вантажем державного (митного) кордону поза митним контролем або з приховуванням від нього [17, с. 90]. Автор пов'язує переваги другого підходу з принципом територіальної юрисдикції та з тим, що кримінальна відповідальність має ґрунтуватися на фактичному незаконному переміщенні, а виявлення предметів до перетину кордону – утворює замах на контрабанду [17, с. 90].

О. О. Козярук у сучасному дисертаційному дослідженні, спеціально присвяченому ст. 305 КК України, підтверджує зв'язок визначення стадії вчинення контрабанди з митним кордоном: виявлення предметів до переміщення через митний кордон оцінюється як замах,

а закінчений склад – з моменту незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України, що кореспондується з позицією, яка закріплена в п. 8 постанови ПВСУ № 8 від 3 червня 2005 р. [10, с. 106].

Отже позиції вказаних науковців відповідають певному судовому стандарту, який запропонований ПВСУ та принципу законності (*nullum crimen sine lege*), що забезпечує передбачуваність відповідної кримінально-правової оцінки.

Далі розглянемо альтернативний (процедурний) підхід визначення моменту закінчення контрабанди, який характеризується завершенням митного контролю. У частині наукових робіт пропонується пов'язувати завершення контрабанди із завершенням митного контролю чи оформлення або навіть із «виходом» предмета із зони митного контролю.

Наприклад, В. О. Допілка, аналізуючи правила кваліфікації контрабанди, акцентує, що в науці зустрічалося ототожнення закінченого складу зі «спробою» незаконного переміщення, але роз'яснення ПВСУ пов'язує закінчення саме з незаконним переміщенням через митний кордон [8, с. 60]. Водночас автор обґрунтовує альтернативний критерій для окремих ситуацій: визнавати контрабанду закінченою з моменту проходження винним митного контролю, коли зникає легальна можливість задекларувати товар у встановленому порядку [8, с. 112].

О. О. Кравченко обґрунтовує, що «переміщення» у контрабанді не завжди можна ототожнювати з фізичним перетином лінії кордону, оскільки митне законодавство описує ввезення чи вивезення як сукупність дій, що включає митний контроль, митне оформлення та дозвіл митного органу [11, с. 91]. Авторка відзначає диференційований підхід у частині вивезення: пропонується переносити момент закінчення на більш ранню стадію – прийняття митної декларації, щоб уникнути ситуації, коли при виявленні предметів на території України такі дії завжди кваліфікувалися б як замах [11, с. 92; 106]. З погляду чинного КК України це є доктринальною пропозицією, яка не змінює тлумачення ПВСУ, однак дозволяє критично оцінити ризики

«асиметрії» між ввезенням і вивезенням у правозастосуванні.

Також виникає логічне питання: чи не ставиться стадія кримінального правопорушення залежно від дій працівника митниці (виявив він товар чи «дозволив» перемістити його далі)? Адже з точки зору суспільної небезпеки особа, яка вчинила всі дії для переміщення (приховала товар, пред'явила підроблені документи тощо), вже реалізувала свій кримінально протиправний умисел повною мірою. Чи повинен, умовно кажучи, представник митниці утриматися від затримання правопорушника, допоки той не перетне митний кордон, для того, щоб контрабанда стала закінченим кримінальним правопорушенням? На нашу думку, відповідь очевидна – ні. Представник митниці зобов'язаний припиняти правопорушення одразу при виявленні, і це припинення просто означає, що кримінальне правопорушення залишиться на стадії замаху. Так, у ситуації, коли контрабанду було виявлено під час митного контролю при в'їзді на територію України, стадія кримінального правопорушення не залежить від подальших дій представника митниці – навіть якщо він затримає правопорушника відразу, сам факт проникнення товару на митну територію вже відбувся, отже склад завершений. Якщо ж правопорушення припинено раніше (до перетину кордону) – наприклад, при спробі вивезення товарів за кордон представник митниці затримав особу в пункті пропуску – то кримінальне правопорушення не досягло стадії завершення з огляду на відсутність факту переміщення за межі України. У цьому випадку відповідальність настає за незакінчене кримінальне правопорушення (замах). Таким чином, критерій перетину кордону залишається вирішальним і не залежить від розсуду посадових осіб: їхні дії лише фактично фіксують ту чи іншу стадію правопорушення.

Звернення до законодавства держав Європейського Союзу дозволяє стверджувати, що європейське митне право оперує правовими категоріями «ввезення на митну територію» та «вивезення з митної території» як юридично значимими під'їями для виникнення митних обов'язків

і процедур [4]. Використання в європейському митному праві подібної термінології до національного митного законодавства, на нашу думку, дозволяє нам більш прискіпливо дослідити зарубіжний досвід протидії контрабанді для можливого запозичення в КК України.

Як відомо, у Європейському Союзі немає єдиного кримінального законодавства [26, с. 785], але в більшості держав членів контрабанду (особливо наркотичних засобів) кваліфікують за аналогічними правилами. Так, контрабанду наркотичних засобів також визнають закінченою при фактичному ввезенні (імпорті) чи вивезенні (експорті) через кордон. Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччині (далі – ФРН) підставою відповідальності за ввезення наркотичних засобів (згідно з параграфами 29, 30 Закону про наркотики від 28 липня 1981 р. [1]) є факт переміщення їх «через кордон» до ФРН. Верховний Суд ФРН неодноразово робив висновки, що «ввезення ... означає вивезення з-за кордону на територію Федеративної Республіки; момент закінчення настає, коли вантаж перетнув кордон» [2]. У згаданому рішенні Верховний Суд ФРН (1 StR 676/10 від 15 лютого 2011 р.) зокрема зазначив, що ввезення є завершеним у момент перетину кордону (межі Німеччини), а якщо ж наркотичні засоби були виявлені британськими митниками під час митного огляду, ввезення не завершилося і може кваліфікуватися лише як замах [2]. Таким чином, німецький підхід щодо моменту визначення закінчення контрабанди подібний до п. 8 постанови ПВСУ № 8 від 3 червня 2005 р.: злочин є закінченим тільки після реального перетину державного (митного) кордону. Також, у Франції [3] й Іспанії [5, с. 6] імпорту наркотиків визнається закінченим лише після незаконного перетину кордону, у Польщі – при фактичному ввезенні з порушенням законодавства [6]. Таким чином, і в європейській судовій практиці загалом закладено таке правило: завершення контрабанди пов'язане з реальним переміщенням предметів через кордон, а рання стадія («коли особа ще на шляху до кордону чи її затримано перед кордоном») кваліфікується як замах на контрабанду.

Застосовуючи догматичний аналіз при вирішенні нашої проблематики, зауважимо: визначальним є питання як де-юре, так і де-факто визначення межі митного кордону. Фактично в умовах розвинутої митної системи експорт чи імпорт може бути перерваний працівниками митниці на території України, однак з формально-юридичної точки моментом його закінчення лишається саме незаконне переміщення товарів за межі митного кордону. Існуюча неоднозначність у правозастосуванні (частина судів визнають речі «переміщеними» при потраплянні на митний пост, а Пленум ВСУ – тільки після повного фізичного переміщення митного кордону) породжена тим, що законодавець не деталізував цю стадію кримінального правопорушення. Для дотримання принципу правової визначеності, на нашу думку, доцільно уточнити норми, які встановлюють кримінальну відповідальність за контрабанду: передбачити закінчення кримінального правопорушення під час митного огляду з моменту подачі митної декларації (для вивозу з України), а під час ввезення в Україну момент фактичного перетину кордону. Проте наразі виходити потрібно з існуючого законодавства і його тлумачень.

Також можемо констатувати факт, що момент закінчення контрабанди не було предметом розгляду в Конституційному Суді України та Європейському суді з прав людини (далі – ЄСПЛ). Слід зауважити, що хоча спеціальної практики щодо моменту закінчення контрабанди ЄСПЛ не напрацював, зрозуміло, що будь-яка кримінально-правова кваліфікація повинна чітко впливати з тексту закону, а розширювальне тлумачення на шкоду обвинуваченому не допускається. В українському кримінальному законі момент закінчення контрабанди сформульовано через дію (переміщення через кордон), тож тлумачення, яке прив'язує закінчений склад лише до факту перетину кордону, найбільш точно відповідає буквальному змісту норми і не порушує вимоги передбачуваності закону (ст. 7 Європейської конвенції з прав людини). Навпаки, будь-яке зміщення цього моменту на більш ранні стадії (спробу переміщення тощо) без законодавчого врегулювання

могло б поставити під сумнів принцип *nullum crimen sine lege*, оскільки покарання наставало б за діяння, яке формально не охоплюється диспозицією. Таким чином, чинний підхід є не лише логічним з позиції національного права, а й узгодженим із європейськими стандартами прав людини.

Висновки. На підставі проведеного дослідження запропоновано певні правила кваліфікації контрабанди та висловлено пропозицію щодо удосконалення кримінального законодавства України:

1. Сформульовано алгоритми кваліфікації контрабанди залежно від напрямку переміщення відповідних предметів: 1) якщо предмети контрабанди було виявлено при в'їзді в Україну на її митній території під час митного контролю при огляді чи переогляді товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу або особистому огляді тощо – важливим є встановити: чи предмети вже перетнули митний кордон України (опинилися на митній території України), чи виявлення відбулося до такого перетину. Якщо предмети виявлено після фактичного перетину митного кордону, але ще «в межах пункту пропуску/зони контролю», – це, на нашу думку, закінчена контрабанда, оскільки саме незаконне переміщення предметів через кордон уже відбулося. Якщо ж предмети контрабанди виявлено до перетину митного кордону (наприклад, на суміжній території чи до лінії кордону, або особу зупинено до в'їзду на митну територію), – це замах, бо кримінальне правопорушення не доведено до кінця з причин, що не залежать від винної особи. Також важливо пам'ятати: формула «виявлено під час митного контролю» сама по собі не дає відповіді – митний контроль може здійснюватися і після перетину кордону (що є типовим), і (в окремих режимах) до нього. Тому для кваліфікації необхідне фактичне встановлення, де саме (у юридичному сенсі) відбувалося виявлення щодо лінії митного кордону; 2) якщо предмети контрабанди було виявлено на митній території України під час митного контролю при огляді міжнародного поштового відправлення, яке прибуло в Україну, то слід застосовувати те саме

правило: закінчення кримінального правопорушення зумовлюється тим, чи відбулося ввезення на митну територію України (відбувся перетин кордону), а не тим, чи «вийшла посилка» з-під митного контролю. Якщо відправлення прибуло на митну територію України (фактично ввезене) і предмети виявлені під час митного огляду чи оформлення – контрабанда, як правило, є закінченою, бо переміщення через кордон відбулося. Якщо предмети контрабанди перехоплено до ввезення на митну територію України (наприклад, у країні відправлення чи транзиту до перетину кордону) – це готування чи замах на контрабанду; 3) якщо предмети контрабанди було виявлено під час огляду чи переогляду речей або ж особистого огляду при виїзді за межі України (вивезенні товарів, пересиланні поштових відправлень), але до фактичного перетину митного кордону на виїзд – такі дії слід кваліфікувати як замах на контрабанду, а якщо предмети вже перетнули митний кордон у напрямі вибуття з митної

території України – склад кримінального правопорушення є закінченим.

2. Обґрунтовано, що наукові позиції, які пропонують вважати контрабанду закінченою лише після завершення митного контролю чи оформлення, можуть використовуватися як додатковий аргумент для оцінки доказів, але не повинні суперечити ключовому нормативному критерію контрабанди («через митний кордон»). Інакше виникає ризик зміни кваліфікації кримінального правопорушення залежно від організації митного контролю, що не відповідає принципу юридичної визначеності закону.

3. Для дотримання принципу правової визначеності, на нашу думку, доцільно у перспективі уточнити норми, які встановлюють кримінальну відповідальність за контрабанду: передбачити закінчення кримінального правопорушення під час митного огляду з моменту подачі митної декларації (для вивозу з України), а під час ввезення в Україну момент фактичного перетину кордону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Betäubungsmittelgesetz. Ausfertigungsdatum: 28.07.1981. Betäubungsmittelgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 1. März 1994, das zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 19. Dezember 2025 geändert worden ist. *Gesetze im Internet*. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/btmg_1981/BJNR106810981.html (дата звернення: 20.01.2026).

2. Bundesgerichtshof. Beschluss vom 15.02.2011 – 1 StR 676/10. HRRS (Höchstrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht). URL: <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/10/1-676-10.php> (дата звернення: 27.01.2026).

3. Cour de cassation (France). Chambre criminelle. 7 septembre 2022, 21-85.236, Publié au bulletin. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000046282372?init=true&page=1&query=21-85236&searchField=ALL&tab_selection=all&utm_source (дата звернення: 27.01.2026).

4. Regulation (EU) № 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 (Union Customs Code). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/952/oj/eng#:~:text=REGULATION%20,PARLIAMENT%20AND%20OF%20THE%20COUNCIL> (дата звернення: 27.01.2026).

5. Tribunal Supremo (Sala de lo Penal). Sentencia núm. 303/2020, de 12 de junio (Recurso: 3782/2018) [Recurso electrónico]. 8 p. (PDF). URL: <https://www.poderjudicial.es/search/indexAN.jsp> (дата звернення: 27.01.2026).

6. Wyrok, sygn. V W 1469/16. Dnia 19 października 2016 r. Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie V Wydział Karny (SAOS). URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/253350> (дата звернення: 27.01.2026).

7. Бабіков Д. В. Момент закінчення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням предметів через митний кордон України: аналіз наукових позицій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 73, ч. 2. С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.49>

8. Допілка В. О. Теоретико-правові засади кваліфікації контрабанди : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2011. 250 с.

9. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Рекриміналізація товарної контрабанди і супутні законодавчі новели: критичний аналіз. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 1. С. 165–202. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.302903>

10. Козярук О. О. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів за кримінальним правом України (ст. 305 КК України) : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 291 с.

11. Кравченко О. О. Кримінально-правова характеристика контрабанди (ст. 201 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Київський міжнародний університет, 2010. 204 с.

12. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.01.2026).

13. Лист-звернення судді Верховного Суду Н. В. Білик до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді про підготовку наукового висновку щодо тлумачення та застосування норм права № 6/0/26-26 від 5 січня 2026 р. Київ. 3 с.

14. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 27.01.2026).

15. Нетяга В. В. Контрабанда в Україні: кримінально-правова та кримінологічна характеристика : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 264 с.

16. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо застосування норм про кримінальну відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (дата формування: 02.07.2020). Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KKS_02_07_2020.pdf (дата звернення: 27.01.2026).

17. Омельчук О. М. Контрабанда за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 239 с.

18. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 9 квітня 2019 р. у справі № 755/23519/14-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81360693> (дата звернення: 27.01.2026).

19. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 1 жовтня 2020 р. у справі № 359/1982/15. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=92021182> (дата звернення: 27.01.2026).

20. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 березня 2024 р. у справі № 448/313/19. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=117657282> (дата звернення: 27.01.2026).

21. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25 березня 2021 р. у справі № 344/11557/16-к. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=95946573&from=360> (дата звернення: 27.01.2026).

22. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 4 березня 2021 р. у справі № 732/415/19. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=95382778&from=360> (дата звернення: 27.01.2026).

23. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил : постанова Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 8 (у ред. постанови ВСУ від 30.05.2008 № 8). База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05#Text> (дата звернення: 27.01.2026).

24. Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2006. 254 с.

25. Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 228 с.

26. Шакун В. І., Кузнецов В. В. Реформування національного кримінального законодавства з урахуванням європейського та воєнного досвіду України. *Наукова концепція розвитку законодавства України: обґрунтування та прогнозування напрямів правотворчої діяльності* : монографія / за заг. ред. Стефанчука Р. О. та Кузнецової Н. С. Київ : Юрінком Інтер, 2025. С. 783–796.

27. Шевчук В. М. Розслідування контрабанди : Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / [В. Ю. Шепітько та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. С. 173–188. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17060/1/Shevchuk_173-188.pdf (дата звернення: 27.01.2026).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026